

DE LOTGEVALLEN VAN EEN POOLSE LANSIER

WITOLD ARTUR WLADYSLAW SARYUSZ MAKOWSKI (1912-1995) WILDE GRAAG BEROEPSMILITAIR WORDEN, MAAR WERD DIPLOMAAT. WANNEER DE OORLOG UITBREEKT IS HIJ IN NEDERLAND EN VANAF DAT MOMENT LEEST ZIJN LEVEN ALS EEN SPANNEND BOEK. HIJ SLUIT ZICH AAN BIJ HET VERZET, PROBEERT TE ONTSNAPPEN NAAR ENGELAND, MAAR WORDT GEVANGEN GENOMEN DOOR DE DUITERS. IN KAMP AMERSFOORT WORDT HIJ VRIJGELATEN DOOR EEN HEM WELGEZINDE DUITSER. IN 1944, INMIDDELS GETROUWD MET EEN NEDERLANDSE, KOMT HIJ VIA BRUSSEL ALSNOG IN SCHOTLAND AAN WAAR HIJ ZICH AANSLUIT BIJ HET POOLSE LEGER. DE WONDERLIJKE LOTGEVALLEN VAN EEN POOLSE LANSIER, GEDEELTELIJK IN ZIJN EIGEN WOORDEN VERTELD, ZOON GEORGE VULT AAN.

Enchanté: mijn naam is Witold Artur Wladyslaw Saryusz Makowski. Voor vrienden Tolo. Toen ik in 1912 ter wereld kwam, woonden mijn ouders tijdelijk in Sint Petersburg. Zij waren Polen, inwoners van een land dat in die tijd slechts mocht bestaan als een provincie van het machtige Russische rijk. Mijn vrij onbezorgde jeugd – en die van mijn 1 jaar oudere zuster Wanda – speelde zich voor een groot deel af op ons bescheiden, zo'n 500 hectare tellende landgoed in Ostrog (in de nu Oekraïense provincie Wolhynia). Mijn vader was als professor en hoogleraar verbonden aan het door hem opgerichte Geologisch Instituut van de Vrije Universiteit te Warschau.

Het was de grote wens van Makowski om beroepsmilitair te worden. Zijn vader verbood hem dat. Daarom werd hij na een studie economie 'slechts' reserveofficier bij de Cavalerie, het 22ste Ulanen Regiment te Brody. (Een Ulaan is een lichtbewappende bereden soldaat.) Na zijn diensttijd, van 1933 tot 1938, ging hij in diplomatieke dienst. In augustus 1939 krijgt Makowski zijn tweede diplomatieke post toegekend in Amsterdam, als viceconsul. Een maand later vallen eerst de Nazi's en daarna de Russen zijn vaderland binnen en kan hij niet meer terug naar huis.

Als de Nazi's mijn land bezetten, werk ik in Nederland in opdracht van de Poolse militaire inlichtingendienst als verbindingsofficier tussen de naar Frankrijk uitgeweken Poolse legereenheden en de Britse en Amerikaanse ambassades in Den Haag. Ik rapporteer hen onder meer over de vorderingen van 'The Light Motorised

Witold Saryusz Makowski in 1946, als officier van het 30th Corps, onderdeel van de 21st Army Group

Division', de latere 1e Poolse Pantser Divisie, die kolonel Maczek aan het formieren is. Eind augustus 1939 vindt op mijn eerste treinreis van Parijs naar Amsterdam, waar ik me zou melden als viceconsul bij het Pools Consulaat, een cruciale ontmoeting plaats. Als ik in de coupé in gesprek raak met een vriendelijke Haagse dame, zijn wij beiden nog ongewis van het feit dat ik haar enkele maanden later als tante Margareth zal aanspreken. Ze is de zuster van Hubert van der Straaten, mijn aanstaande schoonvader, die ik zal ontmoeten doordat zij mij adviseert hem vanwege zijn goede contacten – en wellicht zelfs voor onderdak – in Den Haag op te zoeken. Het klikt, zowel tussen deze voormalige luitenant ter zee 1^e klasse (op dat moment agent van de British Iron & Steel Corporation) en mij, als tussen mij en zijn dochter Mary Ann. Ten tijde van het Duitse offensief op 10 mei 1940 ben ik dus in Nederland. Aangezien het onmogelijk is Frankrijk te bereiken, meld ik mij bij het Nederlandse leger, dat tot de bondgenoten behoort. Op de vijfde oorlogsdag is Nederland genooddaakt zich over te geven. Vanaf dat ogenblik begint voor mij een tijd van spanning en komernis. Wat doen de Duitsers met Poolse staatsburgers in bezette landen? Ik weet het niet en meld mij bij de Amerikaanse ambassade. Daar neemt majoor Colbert, die ik nog vanuit Polen ken, mij onder zijn hoede tot hij als luitenant-kolonel wordt overgeplaatst naar de ambassade van de Verenigde Staten in Berlijn. Op 9 september ontvang ik van de Nederlandse politie het bevel Den Haag binnen 48 uur te verlaten; ik moet ergens op 15 kilometer afstand van de kust gaan wonen. Ik ben dus naar Amsterdam gegaan. Daar leer ik de Nederlandse advocaat Boelen kennen, wiens Poolse echtgenote voorzitter is van het Comité Polen-Nederland voor hulp aan Poolse staatsburgers. Dankzij een bescheiden bijdrage van dit comité kan ik in mijn levensonderhoud voorzien. Via mevrouw Boelen sluit ik mij aan bij Vrij Nederland, de ondergrondse organisatie die zich onder meer bezighoudt met het verzamelen en doorspelen naar Londen van informatie over de Duitse invasie in Engeland. Begin februari 1941 wordt het ene na het andere lid van de organisatie gearresteerd. Het wordt tijd om te vluchten en ik duik onder in het Brabantse dorp Deurne, bij baron T. de Smeth en dr. Wiegersma. Van daaruit volg ik het verloop der gebeurtenissen in Amsterdam en Den Haag, waar mijn medeverzetsstrijders luitenant Pim van Doorn

Witold Saryusz Makowski te paard, in 1935. Hij was toen reserve 2^e luitenant bij het 22 Ulanen Regiment in Brody, Polen

en sergeantcadet piloot H. du Pon bezig zijn onze vlucht over zee naar Engeland voor te bereiden.

Ruim 1700 Nederlandse mannen en vrouwen wisten tijdens de Duitse bezetting te ontsnappen naar Engeland. Zij werden Engelandvaarders genoemd. Onbekend is hoeveel het niet hebben gehaald. In de meest uiteenlopende vaartuigen is geprobeerd de overtocht naar Engeland te maken. Tolo Makowski en Pim van Doorn proberen het met een opvouwbaar kano, voorzien van zeil.

ER KWAMEN GEREGLD JONGE POOLSE PRIESTERS EEN HOLLANDSE BORREL BIJ HEM DRINKEN. **EÉN VAN HEN WAS KAROL JÓZEF WOJTYŁA, DE LATERE PAUS JOHANNES PAULUS II**

Katwijk in de nacht van 18 op 19 april 1941: Pim van Doorn en ik hebben besloten het erop te wagen. Het weer lijkt goed genoeg voor de overtocht. We bereiken de zee met onze opvouwbare kano via het tunneltje onder het Zeehospitium. Onopgemerkt door de intensief patrouillerende Duitse kustwacht, peddelen we door de branding naar rustiger vaarwater. Dat 'rustiger' blijkt relatief. Als het weer omslaat in stormachtig, maakt onze kano door de steeds hoger worden de golven snel water. Wij blijken met ons vaartuigje niet opgewassen tegen het natuurgeweld en dreigen te worden verzwoegen als boven ons opeens de boeg van een schip uittoert. Het is de KW32, de Katwijkse vissersboot Sakina en haar bemanning (die ons aan boord neemt en achter de Duitse wachtposten bij IJmuiden weer aan land zet) waaraan wij ons leven danken.

Er waren drie ontsnappings- routes naar Engeland: met een bootje oversteken, met een kustvaarder mee naar (het neutrale) Zweden of over land naar Spanje en Portugal en dan per boot of vliegtuig door naar Engeland. Makowski probeert het enkele maanden later nog eens op de derde manier.

Op 30 november probeer ik het via een andere weg: te voet en per trein via België, Frankrijk en Spanje. Ik reis samen met Freek Kragt. We bereiken het onbezette deel van Frankrijk, waar we in de trein bij Lyon door de Franse autoriteiten worden gearresteerd. In de Kerstnacht ontsnap ik met vijf Nederlandse studenten uit het fort Chapoly.

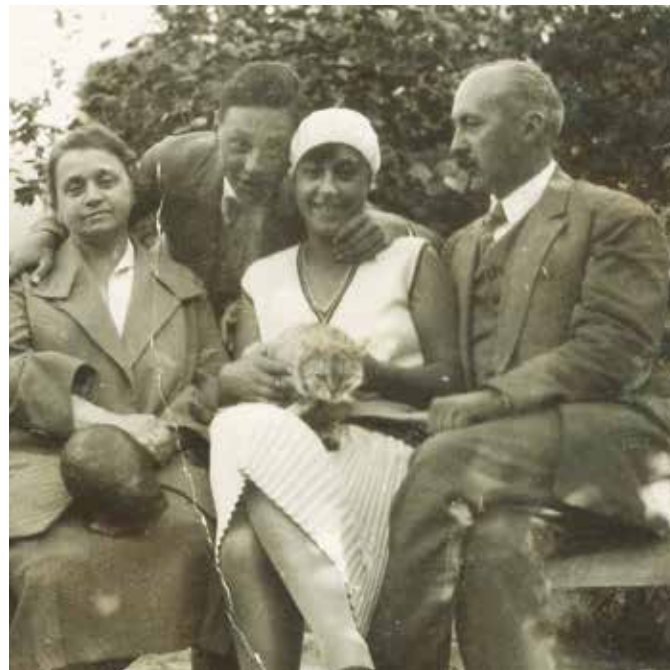
We keren terug naar Nederland, aangezien doorreizen naar Spanje in de gegeven omstandigheden en bij gebrek aan geld is uitgesloten.

Op 29 december komt Makowski in Den Haag aan en logeert hij tijdelijk bij Hubert van der Straaten. Hier bloeit de liefde met de dochter van Van Straaten, Mary Ann, op.

Op 8 april 1942 word ik om 00.30 uur in de nacht in mijn kamer in Amsterdam gearresteerd door twee Gestapo-agenten. Na een paar dagen van ondervragingen in de gevangenis in Scheveningen, die vaak erg onaangenaam zijn, komt aan het licht dat mijn reis naar Frankrijk is verraden door een Nederlander. Ik zit drie maanden in Scheveningen. Daarna word ik overgebracht naar het concentratiekamp in Amersfoort, waar ik na veel fysiek lijden als door een wonder wordt vrijgelaten op 14 augustus 1942.

Eén van de bevelvoerende officieren herkent Makowski als lid van het Poolse Springruiterteam dat deelnam aan de Olympische Spelen in 1936 te Berlijn. Hij leidt Makowski naar de poort, duwt hem iets te eten in zijn handen en zegt: "Maak dat je wegkomt en laat je nooit meer zien in de buurt van de westkust."

Om uit te rusten ben ik naar Deurne gegaan, waar ik drie maanden bij een boer werk om terug te keren tot een normale fysieke en normale

De familie Saryusz Makowski in 1932 in Ostrog, Polen (nu Oekraïne): moeder Stefania, Witold, zuster Wanda en vader Arnold

Het Poolse legerkamp in Devon in Groot-Brittannië in 1946. Van links naar rechts: admiraal Tadeusz Podjazd-Morgenstern, een vrouwelijke kapitein en Witold Saryusz Makowski

toestand. Op 23 december 1942 trouw ik met Mary van der Straaten. Zij moest eveneens Den Haag verlaten. We gaan wonen in Deurne.

Makowski werkt bij Philips in Venlo, met het doel om zijn werkzaamheden voor dit bedrijf na de oorlog in Polen voort te zetten.

Naast mijn gewone baan werk in voor een organisatie die zich bezighoudt met het laten onderduiken en verder helpen van geallieerde piloten. Zo verleen ik enkele maanden onderdak aan een Poolse jachtvlieger, Erazm Nardzinski, die bij Son een noodlanding heeft gemaakt. Op 24 september 1944 wordt Deurne bevrijd door de Elfde Engelse Pantserdivisie. Op die dag brandt ons huis tot de grond toe af. De Engelse autoriteiten maken het voor mij en mijn gezin mogelijk naar Brussel te vertrekken.

Mary is hoogzwanger. Op 6 oktober 1944 wordt hun zoon Jerzy geboren. Makowski maakt van dichtbij mee hoe België en Zuid-Nederland, onder meer door zijn landgenoten van de 1^e Poolse Pantser Divisie, worden bevrijd. Dat geldt niet voor Polen. Dat is nog steeds in oorlog en Makowski wil meestrijden zijn vaderland te bevrijden.

Daarom besluit ik om mij in Brussel te melden bij de Poolse Militaire Missie, via welke ik eerst in Lille en vervolgens alsnog in Schotland, bij de 'First Polish Division' terechtkom. Als Duitsland capituleert dien ik – inmiddels bevorderd tot Ritmeester – in dat land als verbindingsofficier bij The 30th Corps van de 21st Army Group te Hameln (BAOR – British Army on Rhine).

Heel Europa is bevrijd in voorjaar 1945, Polen niet. Voor de meeste Poolse militairen voelt een terugkeer naar het nieuwe communistische Polen niet als een thuiskomst, en is daarom onmogelijk.

Na de demobilisatie in 1947 keer ik terug naar Den Haag. Niet naar Polen, want daar heerst inmiddels het communisme, dat mij en mijn medevrijheidsstrijders uitermate vijandig gezind is. Gelukkig vinden Mary en ik onderdak bij haar ouders en kan ik aan het werk in het bedrijf van mijn schoonvader.

Zo eindigt het relaas van Makowski. Maar wij weten hoe het verder gaat. Zijn zoon Jerzy (George) Saryusz Makowski, vertelt het ons. George: "Gedurende de oorlog had hij veel Nederlanders leren kennen, die respect hadden voor hem en zijn moed. Na de oorlog was het afgelopen met de oorlogsgromantiek. De harde werkelijkheid diende zich aan, zoals het vinden van werk. De taal was een probleem. Hij sprak redelijk Nederlands, maar met een accent, brieven schrijven ging niet foutloos."

Na eerst bij zijn schoonvader te hebben gewerkt, die in Nederland de British Iron & Steel Corp Ltd. vertegenwoordigde, begon hij in 1952 voor zichzelf. Eerst als hoofdvertegenwoordiger van een Schotse staalproducent, daarna als contactpersoon in Polen voor Nederlandse bedrijven en tenslotte als importeur van Poolse spring- en dressuurpaarden. Hij ging regelmatig

naar Polen, dat op dat moment nog communistisch is. Maar inmiddels is Makowski Nederlander geworden, in 1950 verwierf hij het Nederlanderschap. George: "Daar ging een lange procedure aan vooraf. Maar hij had veel goede referenties uit de oorlogsperiode." Later ontving hij ook een Nederlands verzetspensioen en in 1981 werd hij bekroond met het 'Verzetsherdenkingskruis'. Het voor zichzelf werken ging hem slecht af. In 1960 komt hij in dienst van Citroën, daar blijft hij tot zijn pensioen. In de jaren vijftig was Makowski actief in en voor de Poolse gemeenschap in Nederland. Zo was hij enkele jaren voorzitter van de Bond van Poolse Oud-strijders in Nederland. Ook had hij goede contacten met de Poolse Katholieke Vereniging in Nederland. In dat kader kwamen geregeld jonge Poolse priesters een Hollandse borrel bij hem drinken. Eén van hen was Karol Józef Wojtyła, de latere Paus Johannes Paulus II. In de jaren zestig verwaterden de contacten met Polen in Nederland. George Makowski: "Dat kwam door mijn moeder. Uit financiële noodzaak moest zij werken. Zij gaf in Den Haag Nederlandse les aan diplomaten uit Amerika, Groot-Brittannië,

'DE STEM VAN DE POOL MAKOWSKI KLINKTEEN BEETJE MELANCHOLIEK ALS HIJ ZEGT DAT HIJ ER IN HOLLAND HET BESTE VAN PROBEERT TE MAKEN'

Zweden, Japan et cetera. Haar laatste pupil was, in 1985, de Amerikaanse ambassadeur Paul Bremer III. Vanwege haar diplomatieke contacten en de politieke situatie in Polen, waren mijn ouders voorzichtig geworden in hun contacten met Polen. Voelde Makowski zich werkelijk thuis in Nederland? Hij was dan wel Nederlander geworden, maar noodgedwongen, doordat terugkeer naar Polen niet mogelijk was. In mei 1955 wordt Makowski samen met drie andere bevrijders van Nederland, een Canadees, een Amerikaan en een Engelsman, geïnterviewd door de Wereldomroep. De Telegraaf doet er verslag van. Makowski klinkt anders dan de overige drie meent de journalist: 'Alleen de stem van de Pool Makowski klinkt een beetje melancholiek als hij zegt dat hij er in Holland het beste van probeert te maken. [...] Hij kan slechts hopen, dat Polen weer eens toegankelijk wordt voor mensen uit de vrije wereld.' Zijn zoon typeert zijn vader, die in 1995 overleed, aldus: "Hij kwam uit een andere tijd en een ander deel van Europa. Hij

Katwijk tijdens de oorlog. Kustbewaking met op de achtergrond het Zeehospitium

MONUMENT IN KATWIJK VOOR ENGELANDVAARDERS

Voor zover bekend probeerden vanaf het strand van Katwijk 33, meestal jonge mannen, in 11 pogingen Engeland te bereiken. Acht mannen redden het. Het strand kon onder andere worden bereikt door het tunneltje onder het Rotterdamse Zeehospitium, dat rechtstreeks op het strand uitkwam. Tijdens de crisisjaren van de vorige eeuw werd de Zuid Boulevard vanaf de Vuurtoren langs het terrein van het Rotterdams Zeehospitium verlengd. Via het tunneltje konden de kinderen met tuberculose op een veilige manier vanuit het Zeehospitium het strand bereiken. Zo werd besmettingsgevaar voorkomen.

De meeste pogingen om de overkant te bereiken werden in kleine bootjes ondernomen, zoals sloepen en kano's. Grotere vaartuigen waren te gevaarlijk omdat ze te snel door de intensief patrouillerende Duitsers werden ontdekt. Andere gevaren waren mijnenvelden (op het strand en in zee), de onstuimige branding, desoriëntatie en slecht weer.

Op initiatief van een groep mensen die allemaal op de een of andere manier betrokken zijn bij de geschiedenis van Engelandvaarders die vertrokken vanuit Katwijk, waaronder George Makowski, is de Stichting Monument Engelandvaarders Zeehostunneltje Katwijk opgericht. Op de website van de stichting, www.engelandvaarderskatwijk.nl, staan de verhalen van de mannen die de overtocht waagden. De Stichting verzamelt geld in voor een monument ter nagedachtenis aan de Engelandvaarders. Het streven is het monument in voorjaar 2016 te onthullen aan de Boulevard van Katwijk.

werd in zijn manier van doen niet altijd begrepen. Zijn charmante manier van benaderen, zoals het geven van een spontane handkus of het omhelzen van een man, vonden nuchtere Nederlanders vaak eng. Er waren duidelijk cultuurverschillen. Hij was op en top een gentleman en vaak te bescheiden, zeker in vergelijking met Nederlanders, en miste zo, toen hij voor zichzelf werkte, bijvoorbeeld opdrachten. Nederlanders van zijn eigen generatie, die ook actief waren geweest in de oorlog, voelden hem goed aan en begrepen hem. De iets jongeren vonden hem soms raar. Mijn generatie droeg hem op handen, vanwege zijn militaire verhalen uit Polen en de oorlog. Ik ben er trots op om half Pools te zijn.”

Witold Saryusz Makowski in 1990

Voor dit verhaal is gebruik gemaakt van

- Het verslag dat Witold Saryusz Makowski in december 1944 geschreven heeft in opdracht van de geallieerden in Frankrijk als hij zich aanmeldt om mee te strijden. Het is een relaas van wat hij tijdens de oorlog tot dan toe in Neln dat kader kwamen geregeld jonge Poolse priesters een Hollandse borrel bij hem drinken. Eén van hen was Karol Józef Wojtyła, die later Paus Johannes Paulus II wordt.erland had meegemaakt.
- Het boekje Lotgevallen van een Poolse Lansier uit 2011, geschreven door Dick van der Zwaard en in kleine kring verspreid.
- Gesprekken met George Saryusz Makowski.